

УДК 657.47

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ У КОМЕРЦІЙНОМУ БАНКУ

Усатенко О.В., к.е.н.

Терещенко М.К., к.е.н.

ДВНЗ «Національний гірничий університет»

У статті проведено аналіз законодавчих і нормативних документів, що регулюють облік споживчого кредиту, який надається фізичним особам. За допомогою аналізу було зроблено класифікацію споживчих кредитів залежно від умов договору, а також визначено особливості надання кредиту в комерційному банку в умовах ринкових відносин. На основі аналізу запропоновані шляхи вдосконалення обліку та аудиту кредитних операцій із фізичними особами у комерційному банку. Що дозволить підвищити дохідність кредитних операцій банку та впровадити гнучку систему управління кредитним портфелем.

Ключові слова: банківські операції, бухгалтерські проведення, відсоткова ставка, забезпечення кредиту, комерційний банк, кредитний ризик, позичальник, споживчий кредит, фізичні особи, умови кредитування.

In this article the legislative and normative documents that regulate the accounting of consumer credit, which is provided to individuals were analyzed. With the help of the analysis classification of consumer credits which depended on the terms of the contract was done, and the peculiarities of the loan in the commercial bank in terms of market relations were determined. Ways to improve accounting and auditing credit operations transactions with individuals in a commercial bank were proposed. It will allow to improve yield of credit operations of the bank and to introduce a flexible system of credit portfolio management.

Keywords: accounting, banking, borrower, collateral, commercial bank, consumer credit, credit conditions, credit risk, individuals, interest rate.

Актуальність проблеми. Кредитні операції – найприбутковіша стаття банківського бізнесу, вони посідають ключове місце з-поміж активних операцій банків. За рахунок цього джерела формується основна частина чистого прибутку, що відраховується до резервних фондів і йде на виплату дивідендів акціонерам банку. Для успішного кредитування, підвищення дохідності кредитних операцій банки мають впровадити

зрозумілу та гнучку систему управління власним кредитним портфелем. Успішне вирішення цього питання прямо пов'язане з бухгалтерським обліком, який є інформаційною підсистемою управління, особливо за реалій сьогодення із нестабільним та недосконалим законодавством. Банки надають кредити різним юридичним і фізичним особам з власних і позикових ресурсів. Проте, в нестабільній обстановці, що склалася, важливий не лише сам факт кредитування але і те, як саме оформлено кредит, своєчасний і правильний його облік, зокрема облік його вартості і відсоткової ставки, його забезпечення, бухгалтерські проведення по аналітичним і синтетичним рахункам.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженням даної проблеми займаються такі вчені-економісти, як Г. Спьяк, М. Фастовець, І. Гуцала, В. Зимовець, Н. Шелудько, А. Мороз, Вовк В.Я. Питаннями методології та організації аудиту фінансово кредитних установ присвячені праці Г. Белоглазова, Л.П. Кролівецької, Є. Лебедевої. Однак сучасні умови господарювання вимагають вирішення цілого ряду нерозв'язаних проблем, і, незважаючи на високий рівень досліджень у зазначеній сфері, зміни, які пропонує сучасність, вимагають їх постійного аналізу та вдосконалення системи обліку і аудиту кредитних операцій з фізичними особами.

Мета роботи. Провести аналіз законодавчих і нормативних документів, що регулюють облік споживчого кредиту, який надається фізичним особам, визначити особливості надання кредиту в комерційному банку в умовах ринкових відносин. На основі аналізу запропоновані шляхи вдосконалення обліку та аудиту кредитних операцій із фізичними особами у комерційному банку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Споживче кредитування є одним з найпоширеніших видів банківських операцій у розвинутих країнах світу і одним зі стимулювальних факторів розвитку економік цих країн [1].

Комерційні банки надають споживчий кредит населенню для придбання мобільних телефонів, побутової і комп'ютерної техніки, меблів, тощо. На сьогодні кредитний продукт можливо придбати за допомогою розстрочки із довідкою про доходи, розстрочки без довідки про доходи з авансом від 0%.

Орієнтована сукупна вартість кредиту залежить від кредитного

продукту та складається з умов кредитування (сума кредиту, кількість платежів, мета кредиту, комісія за надання кредиту (одноразово), відсоткова ставка за кредитом (річна) нараховується на залишок суми кредиту, комісія за розрахункове обслуговування (щомісячно), реальна відсоткова ставка та строк кредиту (12, 24, 36 місяців).

Класифікація споживчих кредитів залежно від умов договору наведена на рис. 1

Рис. 1 Класифікація споживчих кредитів залежно від умов договору

Коли клієнт ознайомився з умовами кредитування він підписує довідку та заповнює заяву позичальника. Залежно від ведення облікової політиці споживчого кредитування фізичних осіб комерційного банку, видача споживчого кредиту може проводитися як в гривні так і валюті фізичним особам на придбання споживчих товарів і послуг.

В день укладання кредитного договору працівник кредитного відділу або бухгалтер відділення заносить операцію в програмний комплекс ведення бухгалтерського обліку відповідно до умов договору. Контролюючий співробітник головного відділення звіряє умови операції з договором і авторизує операцію та перевіряє дотримання показників і нормативів обумовлених в Процедурі занесення кредитних операцій в програмний комплекс і візує операцію. Облік видачі та погашення споживчого кредиту фізичних осіб наведено у табл. 1 [2].

Для ефективнішого ведення обліку по операціях споживчого кредиту-

вання фізичних осіб по погашенню кредиту і відсотків рекомендується ввести транзитний рахунок – 2909 – „Облік сум іншої кредиторської заборгованості за операціями з клієнтами банку”. Цей рахунок необхідно відкривати для кожного позичальника окремо. За його допомогою зручніше вестиме облік по погашенню кредиту, а також, відстежувати і систематизувати погашення простроченого і сумнівного кредиту.

Таблиця 1. Облік видачі та погашення споживчого кредиту фізичних осіб

Документ	Зміст операції	Кор. рахунки	
		Дт	Кт
Кредитний договір	„Облік за кредитним договором №__від_____”	9129, 8819	9900, 8910
Заява на видачу готівки	„Видача споживчого кредиту згідно договору №__від_____”	2202, 2205	1001, 1002
	Перерахування коштів за кредитним договором №__від_____, відповідно до платіжного доручення”	2202, 2205	2600, 2620, 2625
В день видачі кредиту по кредитній лінії автоматично спускаються проводки:			
	„Облік за кредитним договором №__від_____”	9900, 8910	9129, 8819
	По закінченню терміну дії договору автоматично формуються проводки по закриттю зобов'язань	9910, 8910	9129, 8819
Рішення про визнання заборгованості сумнівної (за умови погіршення фінансового стану позичальника)	„Сумнівна заборгованість за кредитним договором №__від_____ згідно рішення №__від_____”	2209, 2219	2207, 2217
Заява на переказ готівки або платіжне доручення клієнта	„Погашення кредиту за кредитним договором №__від_____”	1001, 1002, 2620, 2625	2202, 2205, 2211

В цьому випадку за кожним кредитним договором позичальнику відкривається рахунок 2909 з клієнтським номером позичальника для зарахування суми на погашення відсотків і кредиту:

Дебет 1001,1002,2620,2625 - Кредит 2909.

Черговість погашення здійснюватиметься відповідно до умов даного кредитного договору:

- в першу чергу погашаються прострочені доходи:

Дебет 2909 - Кредит 2209,2219,3579;

- у другу чергу погашаються нараховані доходи:

Дебет 2909- Кредит 3578,2208,2218;

- у третю чергу погашається прострочений кредит:

Дебет 2909 - Кредит 2209, 2219, 2207,2217;

- у четверту чергу погашається кредит:

Дебет 2909 – Кредит 2202,2205,2211;

- у п'яту чергу погашається пеня в кінці терміну дії договору:

Дебет 2909 – Кредит 6397.

Таким чином, завдяки введенню рахунку 2909 стало зручніше вести облік по погашенню кредиту та систематизувати доходи по споживчих кредитах кожного клієнта.

Найбільш актуальна проблема банківського бізнесу - зростання кредитних ризиків, та особливо це стосується споживчого кредитування. Спростити процедуру видачі кредитів і ефективніше диференціювати ставки покликані кредитні історії. Це звичайний електронний файл, що містить інформацію про позичальника і його фінансові дані, які відносяться безпосередньо до виконання кредитних зобов'язань.

Інформація, що зберігається в кредитній історії позичальника:

- паспортні дані;

- ідентифікаційний номер;

- відомості про поточну трудову діяльність;

- сімейний стан;

- інформація про кредитне правовідношення (номер і дата оформлення, сторони

- сума і валюта кредиту, терміни погашення, розмір погашеної заборгованості);

- дані про прострочення платежів (дата виникнення, її розмір і стадія погашення);

- відомості про визнання кредитного договору, недійсним;

- інформація про наявність податкової заборгованості;

- рішення суду з приводу кредитного правовідношення;

- інша інформація про позичальника, взята з публічних джерел.

Кредитні історії стають сполучною ланкою між позичальниками і українськими банками. Причина необхідності формування кредитних історій – оптимізація ризиків банківських установ. Видача кредиту безпосередньо пов'язана з ризиками, отже, банки захищаються від зростання проблемного відсотка в кредитних портфелях. До того ж, це може бути механізмом здешевлення кредитних продуктів для позичальника, репутація якого бездоганна з погляду ризиків банку.

При видачі кредитів фізичній особі в США або країнах Західної Європи, банки особливо не цікавляться доходами клієнта, але при цьому звертають пильну увагу на його кредитну історію. Якщо клієнт навіть в студентські роки не вчасно поповнив свою кредитну картку, то це вже негативний для вирішення про надання кредиту цій особі [3].

Заповнення даного файлу веде бюро кредитних історій (далі БКІ) – спеціально створена для цих цілей юридична особа. Формування кредитної історії відбувається не тільки з даних, що надаються банком-кредитором, але і відомостей, здобутих бюро з публічних джерел, реєстрів і баз, за винятком тих, що містять державну таємницю.

Згідно законодавству України [4], державні органи зобов'язані надавати таку інформацію по першому запиту бюро. Це дозволяє скласти максимально повну картину про позичальника. Причому, запитати відомості про конкретну людину у бюро кредитних історій можуть тільки банки, небанківські фінансові установи і підприємства, що надають в кредит майно або товари з відстроченням платежу. Але, на жаль, на практиці до державних фінансових і контролюючих органів звертаються у рідких випадках, коли це кредитування юридичних і фізичних осіб на значні суми, а для споживчого кредитування фізичних осіб, у зв'язку з трудомісткістю (необхідно по кожному позичальнику окремо складати запит, що ускладнює та затримує процедуру видачі кредиту), більш вигідно збільшити кредитну ставку по відсотках чи, при нульових відсотках, збільшити ціну товару (за умови договору з продавцем).

Необхідно, щоб дані, які містять інформацію про позичальника, особливо його фінансові дані, які відносяться безпосередньо до виконання кредитних зобов'язань, оновлювалися у реальному часі. Оскільки економічна ситуація в нашій країні відрізняється відносною

стабільністю, дані річної і піврічної давнини (довідка про доходи) можуть не відображати реального фінансового стану позичальника.

Тому необхідно спрощення процедури надання інформації о фінансовому стані клієнта між комерційними банками та державними фінансовими установами.

Бюро працює згідно правил і вимог Закону України «Про організацію формування і звернення кредитних історій» [5]. Згідно вищезазначеним актам Користувачами Бюро можуть бути банки, небанківські фінансові установи і інші суб'єкти господарської діяльності, які надають послуги з платежу або надають майно в кредит [5].

Схема роботи банку з бюро кредитних історій (БКИ) представлена на Рис.2.

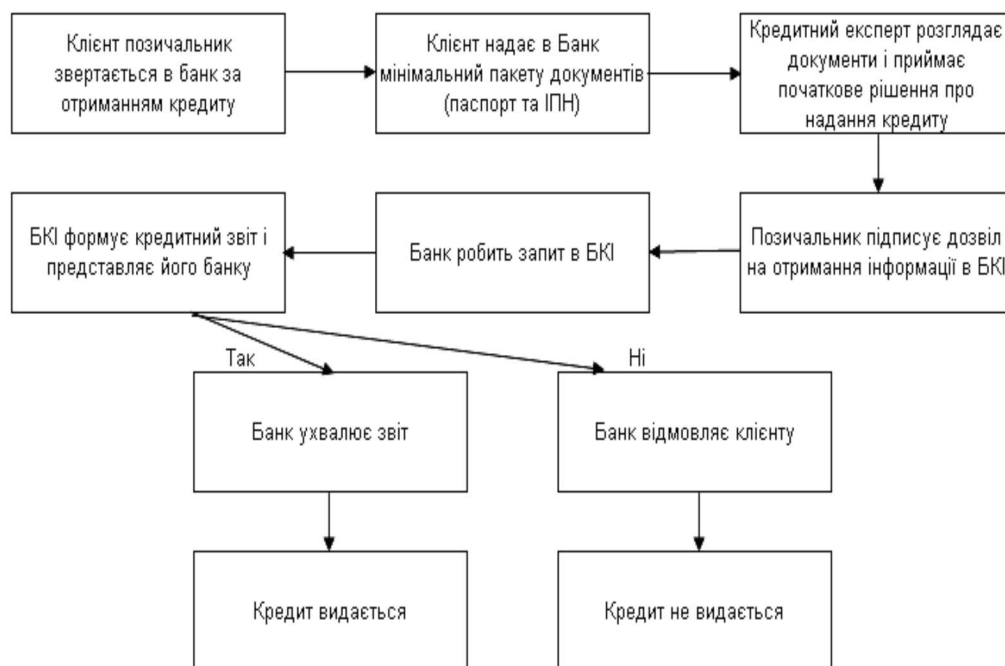

Рис. 2. Схема роботи банку з бюро кредитних історій (БКИ)

На сьогодні кредитні історії [6] – лише перспективний важіль впливу на позичальників, але різні види споживчого кредитування набирають обороти, тому необхідно відпрацювати механізми зниження кредитних ризиків.

Ускладнення банківської діяльності, впровадження нових банківських послуг, вимагають зміцнення нагляду за достовірністю обліку і звітності, ліквідністю балансу і прибутковістю комерційного банку, як із зовнішньої сторони - зовнішній аудит, так і з внутрішньою - за допомогою створення

спеціальних підрозділів в структурі комерційних банків, які займаються здійсненням внутрішнього аудиту.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок в даному напрямі. Згідно проведеного аналізу внутрішньобанківського аудиту, та згрупувавши дані щодо роботи кредитних відділів, можливо зробити висновки о деяких типових недоліках, притаманних більшості комерційних банків нашої країни:

- недостатньо відпрацьована процедура ухвалення рішення по кредитній заявці клієнта;
- багато рішень по видачі кредиту не ґрунтуються на ретельному вивченні надійності клієнта, перспектив і джерел погашення кредиту;
- недостатній поточний і подальший контроль за цільовим використанням кредиту.

Дана конкретизація необхідна для оцінки ризику, супроводжуючого будь-яку кредитну операцію.

Таким чином, на основі проведеного аналізу запропоновано наступні заходи по поліпшенню роботи кредитного відділу і відділу бухгалтерії комерційного банку:

1. Рекомендується внести зміни в облікову політику по операціях споживчого кредитування фізичних осіб. У баланс банку ввести транзитний рахунок для погашення кредитів і відсотків – 2909 – для систематизації операцій по погашенню кредиту.

2. Удосконалити роботу по формуванню кредитних історій. Необхідно, щоб дані, які містять інформацію про позичальника, особливо його фінансові дані, які відносяться безпосередньо до виконання кредитних зобов'язань, оновлювалися у реальному часі. Оскільки економічна ситуація в нашій країні відрізняється відносною стабільністю, дані річної і піврічної можуть не відображати реального фінансового стану позичальника.

3. Удосконалити заходи внутрішньобанківського аудиту кредитних операцій.

Запропоновані заходи повинні покращити роботу кредитного відділу і відділу бухгалтерії, вдосконалити ведення бухгалтерського обліку і внутрішнього аудиту комерційного банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіційний Інтернет-сайт Асоціації банків України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aub.com.ua>.
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затверджено постановою Правління НБУ від 17.06.2004 р. № 280 зі змінами та доповненнями: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>.
3. Синки Дж. Ф. Управление финансами в коммерческих банках. Пер. с англ. – М.: Приор, 1994. – 562 с.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
5. Закон України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» от 23.06.2005г. № 2704-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2704-15>.
6. Вовк В. Я. Кредитування і контроль : навч. посібник / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. — К. : Знання, 2008. — 463 с.